

Monika Kaczor

Uniwersytet Zielonogórski

CZY Z OBRAZU JĘZYKOWEGO MOŻNA WYINTERPRETOWAĆ, NA CZYM POLEGA ISTOTA ETYKI SPOŁECZNEJ?

Celem artykułu jest językowy opis wartości etycznych¹, norm i wzorów działania, właściwych etyce społecznej, utrwalonych w ustabilizowanych połączeniach wyrazowych², które wiążą się z działaniem człowieka jako istoty społecznej. Fragmentaryczna analiza powinna pokazać, jakie treści, ukryte w wyrażeniach, sterują myśleniem o zasadach życia społecznego w sensie etycznym. Jest to ważne, ponieważ w tych określeniach ujawnia się wyobrażenie o tym, czym jest zachowanie dobre w skutkach, zgodne z przekonaniami i ze standardami etyczno-społecznymi. Wyznaczają one kierunki moralnej oceny działalności człowieka w różnych sferach życia społecznego, a także strukturach i instytucjach życia publicznego. Wskazują na potrzebę rozwoju i przestrzegania ogólnoludzkich zasad etycznych i moralnych. Podświetlą wartości funkcjonujące w społeczeństwie, z których wynikają konkretne zachowania, przyjęte

¹ Na temat językowego obrazu pojęć związanych z etyką społeczną pisali: R. Grzegorzczkowska, *Różne rozumienia wyrazu 'godność' we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *Odkrywanie znaczeń w języku*, red. A. Mikołajczuk, K. Waszakowa, Warszawa 2012, s. 13-29; R. Grzegorzczkowska, A. Piotrowska, *Kształtowanie się pojęcia godności w dziejach polszczyzny*, [w:] *Humanizm w języku polskim. Wartości humanistyczne w polskiej leksyce i refleksji o języku*, red. A. Janowska, M. Pastuchowa, R. Pawelec, Warszawa 2011, s. 79-149; M. Kaczor, *Etyka społeczna we współczesnych przekazach prasowych*, Zielona Góra 2016, s. 179-203; *eadem*, „Korytarz humanitarny”. *Słownictwo etyczne w dyskursie migracyjnym (na przykładzie „Tygodnika Powszechnego”)* – w druku; *eadem*, *Użycie słowa miłosierdzie w języku polskim*, „Edukacja. Teologia i Dialog” 2007, t. 4, s. 7-11; A. Kominek, *Metaforyczny obraz sumienia (zarys ogólny)*, „Poradnik Językowy” 2007, nr 2, s. 22-36; *idem*, „Wyobrażenia miłosierdzia”. *Próba opisu językoznawczego*, [w:] *Wyobrażenia miłosierdzia*, red. P. Borto, R. Kuligowski, Z. Trzaskowski, A. Żądło, Kraków 2007, s. 167-180; I. Lappo, *Sprawiedliwość*, [w:] *Język – wartość – polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Raport z badań empirycznych*, red. J. Bartmiński, Lublin 2006, s. 84-87. Por. także: A. Cegiela, *Językowy obraz moralności*, „Poradnik Językowy” 2011, z. 3, s. 44-57.

² Analizowany materiał pochodzi ze słowników ogólnych języka polskiego oraz Korpusu Języka Polskiego PWN.

w określonej zbiorowości społecznej. Pojawiają się tam, gdzie jest opis, analiza, wyjaśnianie i ustalanie określonych dyrektyw moralnego postępowania.

Etyka społeczna to walka

Sfera walki militarnej należy do schematów wyobrażeniowych, które są bliskie doświadczeniom człowieka. Dążenie do zaistnienia określonych wartości przypomina zmaganie się ze sprzecznymi interesami, poglądami, które utrudniają wprowadzenie określonych norm i zasad etyczno-społecznych. Może ono przybierać formę sporu, współzawodnicstwa i rywalizacji o wartości pozytywne lub negatywne w sensie etyczno-społecznym. *Walka o sprawiedliwość* jest działaniem mającym na celu usunięcie, wyzbycie się, przewyżczenie czegoś, co utrudnia oddanie każdemu tego, co mu się słusznie należy. Toczy się ona o wielkie wartości – nie tylko o osobiste więzi międzyludzkie, ale także o stosunki między poszczególnymi grupami społecznymi. *Walka o sprawiedliwość* jest szczególnie istotna, gdy chodzi o sferę podziału dóbr wspólnych i sferę regulacji dostępu do nich. Może przyjmować formę usilnego dopominania się o prawa, które są niezbędne do właściwego funkcjonowania w społeczeństwie. Mówi o tym połączenie *domagać się sprawiedliwości*. Walka więc bywa sporem o zobiektywizowane i jednakowe wymagania wobec obywateli i grup społecznych, o sposoby określania warunków egzekwowania praw i obowiązków, o przejrzyste i bezstronne kryteria ocen i kar przez społeczeństwo i państwo. Tak rozumiana *walka o sprawiedliwość* odnosi się również do równoprawności lub nierównoprawności grup społecznych i ich członków, oceny słuszności i adekwatności zasad i kryteriów podziału dóbr materialnych, wpływów i władzy, a także wartości duchowych.

Bić się o pokój, walczyć o pokój, wywalczyć pokój to pokonując przeszkody, uzyskać szacunek dla fundamentalnych praw osoby ludzkiej, które są podstawą wszystkich innych praw bardziej szczegółowych – na przykład sprawiedliwości, dobra wspólnego, wolności. Polem walki o pokój, który służy integralnemu rozwojowi osoby ludzkiej i harmonijnemu życiu społecznemu, jest dialog społeczny. W takim rozumieniu pokoju mieści się ocena moralna i etyczno-prawna działań stron, będących w konflikcie o pokój. *Walka o pokój* ma wartość osobowo-społeczną, ponieważ wykazuje silne powiązanie z dobrem – jest owocem niepodważanego szacunku dla ludzkiej godności. Podejmuje się ją tam, gdzie notorycznie są zrywane podstawowe więzi międzyludzkie. Używa się więc takich określeń, jak: *naruszyć, zakłócić, zachwiać, zmącić pokój*. Za ich pomocą jest konceptualizowany stan, w którym są zrywane układy, umowy, łamane przepisy i prawa, niedotrzymywane słowa. Z ich wartości semantycznej można odczytać również to, że w stanie wojny chwije się ustalony porządek i ład

społeczno-moralny. Synonimem, określającym taką sytuację, jest *granica pokoju*, jako czynnik różnicujący zasięg i kres czegoś dozwolonego i przyjętego. W takiej sytuacji funkcjonowanie różnych struktur społecznych, politycznych i gospodarczych zostaje wytrącone ze stanu równowagi. Tracą one wyrazistość działania, gdy utrzymanie pokoju jest związane z użyciem siły, broni. Takie ujęcie pokoju jest zawarte w sformułowaniu *zbrojny pokój*. Pokój jest tym, co w kodeksie moralnym jest oceniane jako pomyślne, pozytywne, wartościowe. Wojowanie o pokój wynika z zniekształcenia ładu społecznego złem moralnym, rozumianym jako indywidualne czyny jednostek lub grup społecznych. Dlatego należy go strzec i rozwijać, bo ma wartość społeczną, umożliwiającą realizowanie dobra osobowego z punktu widzenia konkretnego człowieka. Takimi działaniami promuje się także zachowanie podstawowej równości wszystkich uczestników życia społecznego.

Połączenia z wyrazem *wolność* (np. *bronić, strzec wolności, walczyć o wolność*) również wskazują na potrzebę działania bez przymusu zewnętrznego czy wewnętrznego. Wolność jest przypisywana stosunkom społecznym. Jest stanem umożliwiającym wyrażanie uczuć i przekonań, dokonywanie wyborów i działań człowieka lub grup społecznych zgodnie z ich wolą, niezależną od wpływu innych ludzi lub sytuacji. *Walka o wolność* jest sporem o brak krzywdzących ingerencji, ograniczeń i wymogów, o możliwość działania, w sytuacji, gdy nie ma miejsca na niepotrzebne wpływanie na sprawy innych społeczności.

Etyka społeczna jako droga

Niektóre wyrażenia językowe podświetlają szczegółowe znaczenie etyki społecznej, w którym wykazuje się podobieństwo realizacji określonych zasad etyczno-społecznych do pewnych elementów znaczeniowych drogi. Widzenie określonych pojęć jawi się jako wewnętrzna i zewnętrzna przestrzeń egzystencji człowieka, którą się przemierza, by osiągnąć określony cel, jakim są wartości. Motyw drogi pozwala dostrzec i wyrazić wiele treści w znaczeniu zarówno fizycznym, jak również duchowym, aksjologicznym i epistemologicznym. Struktura znaczeniowa drogi przywołuje wiele sensów. Odkrywa prawdy ogólne i niezienne, a poprzez doznania zmysłowe pozwala dotrzeć do tego, co jest trwałe i konstytutywne. Język utrwała pragnienia człowieka związane z dojściem do obiektywnej rzeczywistości, a więc takiej, która rzeczywiście istnieje, o czym świadczy sformułowanie *szukać sprawiedliwości*.

Z natury człowieka wynika to, że usiłuje dojść do istoty wartości nadrzędnych, których badanie i wnioskowanie jest istotą życia społecznego. Posuwając się w określonej przestrzeni i czasie, człowiek podejmuje starania o uzyskanie tego, co przyczynia się

do dobra wspólnego, wzajemnego poszanowania, zrozumienia, zaufania i dialogu. Dochodzenie do istoty określonych zjawisk wymaga odpowiedniego rozeznania w zakresie wartości, postaw życiowych, zachowań, opartych na zasadach etyczno-społecznych, zwłaszcza na zasadzie sprawiedliwości i zasadzie solidarności. Takie wyrażenia, jak: *dochodzić sprawiedliwości*, *dojść do bogactwa*, *dojść do dobrobytu* uświadamiają, że istotne są dwa elementy drogi – źródło i cel. Świadczą również o tym, że nie bez znaczenia jest pragmatyczne podejście do wartości nadrzędnych w życiu społecznym. Ważne staje się to, co prowadzi do usprawnienia relacji międzyludzkich w zakresie mniej lub bardziej godziwych sposobów gromadzenia dóbr materialnych czy nadmiaru ich posiadania.

Na drodze realizacji określonych powinności etyczno-społecznych mogą wystąpić nieprzewidziane zakłócenia i trudności, które skutkują swoistego rodzaju zagubieniem się człowieka. Będą wymagały od niego określonych zmian, obrania innego celu i sposobu postępowania. Wyrażenie *kierować się sumieniem* określa związek między moralnością a praktycznym działaniem człowieka.

Etyka społeczna to człowieczeństwo

Modelem metaforycznym związanym z konceptualizacją etyki społecznej jest natura ludzka, istotne pozytywne cechy człowieka, godność ludzka i bycie człowiekiem. Połączenia z pojęciami związanymi z etyką społeczną wskazują na silny związek z moralnością. Odnosząc te połączenia wyrazowe do moralnego porządku życia społecznego, widać, że wskazują na istniejące wartości, normy, oceny regulujące zachowania ludzi z punktu widzenia dobra i zła, określonego ideału etycznego i wynikających z niego wymogów i powinności moralnych. Obejmują życie indywidualne i społeczne, ocenianie w świetle określonych norm. Przynoszą rozróżnienie między tym, co słuszne, i tym, co niestosowne ze względu na niepodważalne wymogi etyczne związane z określonymi działaniami ludzkimi i godnością człowieka. Wyznaczają granicę między czynem godnym człowieka i jednocześnie jemu należnym, a tym, który deprecjonuje wartość osoby ludzkiej.

Mieć spokojne sumienie, *spokój sumienia* to stan równowagi i harmonii wewnętrznej, w którym człowiek ma świadomość, że podejmowane przez niego działania były dążeniem do wyboru dobra, a odrzucaniem tego, co prowadzi do zła moralnego. Tak rozumiane sumienie jest istotnym elementem ludzkiej natury. Jego wskazania mają decydujący wpływ na dokonywane wybory moralne, które stanowią podstawę osobowości człowieka.

Sformułowania *być bez sumienia, nie mieć sumienia* odnoszą się do człowieka, który nie odczytuje obiektywnego prawa moralnego. Przed dokonaniem czynu człowiek nie konfrontuje wartości moralnej tego czynu z prawem moralnym, a po dokonaniu nie ocenia, czy ten czyn był z tym prawem zgodny, czy nie. Nie wystarczy teoretyczna znajomość prawa moralnego. Ważne jest uwewnętrznienie tych norm, jako zasad postępowania. *Sumienie*, które *gryzie, dręczy, trapi, męczy*, sygnalizuje przekroczenie granicy postępowania niezgodnego z prawem moralnym, a także społecznym.

Wyrażenia *obowiązek sumienia* i *człowiek sumienia* mają bardzo bogatą treść. Charakteryzują siłę moralną człowieka, wynikającą z kondycji sumienia. Są subiektywną normą moralności, czynnikiem wiążącym osąd nad określoną sytuacją. Mają moc normowania postępowania człowieka w kierunku obiektywnej prawdy o dobru, aby nie przynieść szkody sobie lub innym. Wyrażenia *obudzić, poruszyć sumienie* kładą nacisk na refleksję moralną.

Realizacja określonych postaw usposabia do czynienia dobra moralnego w różnych sferach życia społecznego, w których relacje społeczne mają charakter stosunków międzyludzkich. Sprawności i postawy moralne uzdalniają człowieka do czynienia dobra moralnego, które jest związane z celem życia i godnością człowieka. *Mieć miłosierdzie nad kimś*, to być dobrym, a to z kolei może czynić człowieka wartościowym uczestnikiem życia społecznego. Akcentuje się te sprawności i postawy, które odpowiadają etycznym wymogom życia społecznego. Charakteryzują godność i wartość człowieka przez obecność innych ludzi i relacje do nich. Odwołaniem do świadomych i dobrowolnych czynów ludzkich mogą być również sformułowania: *być bez miłosierdzia, prosić, błagać, żebrać o miłosierdzie*.

Odpowiedzialność moralna jest wyrazem postawy i relacji człowieka względem swoich własnych i wolnych wyborów oraz świadomych czynów, polegających na tym, że ponosi on prawne i moralne konsekwencje związane z następstwami takiego postępowania w życiu osobistym i społecznym. Wyrażenie *poczuwać się do odpowiedzialności* określa dojrzałość moralną, która pozwala oceniać skutki działania według własnego sumienia i przyznać się przed samym sobą do zaniechania czynu moralnie poprawnego (dopuszczalnego) lub udziału w czynie moralnie nagannym, co w konsekwencji może doprowadzić do powstania określonego zła w wymiarze społecznym.

Godność osobista to wartość osoby, wartość samego siebie. Poczucie godności można stracić zwykle przez brak zdolności rozpoznawania wartości moralnych. Utrata godności powoduje, że człowiek wydaje się gorszym, mniej wartościowym w życiu społecznym. Mówią o tym wyrażenia *człowiek bez godności, podeptać, zatracić, zranić, sponiewierać godność*. *Pozbawienie człowieka godności* może mieć miejsce na skutek niesprzyjających okoliczności społecznych, gospodarczych lub politycznych. Jeśli coś bywa *sprzeczne z godnością człowieka*, to może oznaczać, że wymaga się

od niego sprzeniewierzenia się samemu sobie, uznawanym przez siebie wartościami i normom moralnym. Może też wiązać się z brakiem szacunku dla samego siebie. Nie chodzi jedynie o powstrzymanie się od działań, które byłyby sprzeczne z wymogami ludzkiej godności. Potrzebne jest również stworzenie warunków społecznych do tego, aby godność człowieka mogła być we właściwy sposób afirmowana, na co wskazuje połączenie *mieć poczucie godności*. Treść etyczna, wynikająca z wyrażen *człowiek pełen godności, godność nie pozwala na zrobienie czegoś niewłaściwego, poszanowanie swojej godności, zachowanie pełne godności, zachowanie się z godnością*, znajduje uzasadnienie w prawym sumieniu, wolności człowieka, w której odzywa się głos sumienia, a także w intelektualnej naturze człowieka, w poszukiwaniu tego, co prawdziwe i dobre w relacjach społecznych.

Braterstwo, które jest istotnym wymiarem człowieka, umacnia świadomość jedności i dzielenia wspólnego losu z innymi ludźmi, zwłaszcza w trudnych warunkach społecznych, wynikających z niesprawiedliwości, braku solidarności i równości. To stan emocjonalny powstały między ludźmi na gruncie zbieżności celów i losów. Jest pewnego rodzaju promocją świata bardziej ludzkiego. *Braterstwo (dusz, krwi, ludzi, narodów)* jest postawą, która wskazuje na wysoką kulturę solidarności i jest zaprzeczeniem indywidualizmu, egocentryzmu, materializmu, a więc tego wszystkiego, co osłabia więź społeczną.

Solidarność (ludzka, obywatelska, zawodowa, międzynarodowa) jest wymaganiem natury moralnej. Mówi się o niej, że jest to szczególny rodzaj przyjaźni, miłości społecznej, braterskiej. Przejawia się w sprawiedliwym podziale dóbr. Wykracza jednak poza dobra materialne. Zakłada wysiłek na rzecz budowania bardziej sprawiedliwego porządku społecznego. Od niej w pewnym stopniu uzależniony jest pokój na świecie. Znamienne jest sformułowanie *solidarność umacnia*. Odnosi się do mocnej i trwałej woli angażowania się w tworzenie szans rozwoju jednostek i społeczności. Czyni relacje międzyludzkie mocniejsze i odporniejsze na zniszczenie oraz ugruntowuje autentyczne uczestnictwo ludzi na rzecz dobra wspólnego.

Kolejny aspekt etyki społecznej, który powstaje na przecięciu się postawy indywidualnej i społecznej, przedstawiają połączenia: *człowiek honoru, człowiek z honorem, poczucie honoru, przyrzekać na honor, świadczyć się honorem, wycofać się z honorem, wyjść z honorem*. Wskazują na „dzielność etyczną”. Dla moralnego porządku życia społecznego ważna jest postawa, która charakteryzuje się połączeniem silnego poczucia własnej wartości z wiarą w wyznawane wartości i zasady moralne. Wyrażenia *pod słowem honoru i punkt honoru* wyrażają poczuwanie się do określonej kategorii obowiązków, powinności wynikających z określonej roli i sytuacji osobistej lub społecznej. Czynnikiem decydującym o honorze człowieka są zalety moralne (prawość i uczciwość), ukształtowane przez charakter człowieka. Prawość moralna – honor – podlega

udowodnieniu w sytuacjach, które wymagają weryfikacji postawy i zachowania się według uznawanych norm moralnych w danej społeczności. W tym znaczeniu honor jest jedną z fundamentalnych zasad regulujących życie społeczne.

Etyka społeczna jako skarb

Etyka społeczna jest konceptualizowana także jako wartość, która podlega szczególnej ochronie, a tym samym wymaga szczególnej ochrony. W wyrażeniach *utraścić wolność*, *odzyskać wolność* o to wielkie dobro (wolność) podejmuje się wysiłki, by ponownie stało się własnością społeczeństwa, gdy na skutek różnych okoliczności zostało zaprzepaszczone.

Wyrażenia językowe mówią również o tym, że określonym aspektem związanym z etyką społeczną przyznawane są szczególne znaczenia i wartości. Atrybutem tego, co kosztowne i drogocenne, jest to, że pomaga w osiągnięciu korzyści i pomyślnych rezultatów. Takie sformułowania, jak: *cenić*, *docenić wolność*, świadczą o pozytywnej ocenie tej wartości powszechnej, która jest dobrodziejstwem i wiąże się z urzeczywistnieniem wspólnych celów społecznych. *Cieszyć się wolnością* i *korzystać z wolności* to ze względu na moralny porządek życia społecznego jest takim dążeniem do dobra, które realizuje się w budowaniu relacji międzyludzkich, opartych na sprawiedliwości społecznej, pomocniczości, godności i prawach człowieka. Zawierają nakaz etyczny, który wymaga otwarcia się na sprawy wszystkich społeczności i przekonania o wzajemnym powiązaniu wszystkich narodów świata. *Dać*, *darować wolność* to obdarzyć (na własność) tą wartością, która z różnych przyczyn została odebrana, i pozwolić jednostce lub społecznościom decydować i wybierać bez presji zewnętrznej. Jest to moralna, społeczna i polityczna odpowiedzialność, która wynika z solidarności i współpracy o zasięgu indywidualnym, lokalnym i światowym.

Etyka społeczna to sędzia

Cechą znaczeniową etyki społecznej jest orzekanie o moralnym porządku życia jednostkowego i społecznego, wydawanie opinii i sądów o charakterze normatywnym, dotyczących ogólnoludzkich wartości etycznych w skali wewnątrzspołecznej i ogólnoświatowej. Połączenia wyrazowe pokazują, że ważne są normy, zasady, reguły i powinności, które, sterując funkcjonowaniem różnych sfer życia społecznego, pełnią funkcję nakazującą, oskarżycielską, karzącą i sędziowską. Wyrażenie *uczynić zadość sprawiedliwości* stanowi o tym, jakie powinny być czyny zewnętrzne w stosunku do innych osób czy grup społecznych. Skłania do sprawiedliwego postępowania wzglę-

dem innych ludzi, zgodnego z określonymi wymogami etyczno-społecznymi. Może być formą moralnego lub materialnego zadośćuczynienia, polegającego na oddaniu każdemu tego, co jemu się należy i przysługuje w sposób stały lub zmienny. Mówi się o rzetelnym, *po sprawiedliwości*, egzekwowaniu tego, co się każdemu – jednostce, grupie społecznej, całej społeczności – należy od innych, o wymierzaniu tych należności i realizowaniu ich w praktyce życia społecznego. *Zadośćuczynienie sprawiedliwości* jest związane z postawą bezwzględnego poszanowania uprawnień drugiego człowieka. Do postawy i zachowania zgodnego z nakazem sprawiedliwości jest zdolny człowiek, który nabył długotrwałym wysiłkiem moralnym sprawność woli i zachowania oraz dyspozycje do czynienia dobra. Takie zachowanie łączy się z postawą prawości, godziwości, doskonałości etycznej. Jest dyspozycją (sprawnością), dzięki której człowiek jest zdolny do dokonywania czynów sprawiedliwych, sprawiedliwego postępowania i pragnienia tego, co sprawiedliwe. Wyraźnym rysem sprawiedliwości jest dobro, wynikające z interpersonalnych, międzyludzkich relacji. Sprawiedliwość nakazuje czynić drugiemu człowiekowi należne jemu dobro.

Porządkować życie społeczne to *wymierzać sprawiedliwość*, szukać wyższych i szlachetnych zasad kierowania ładem społeczno-moralnym. Organizowanie społeczeństwa i kierowanie nim wymaga takich reguł i zasad funkcjonowania, które są spójne i trwałe. Przez wymierzanie sprawiedliwości można rozumieć cały system prawny i wszystkie instytucje państwowe powołane do egzekwowania norm i wzorów działania, które tworzą normatywno-instytucjonalny porządek społeczno-moralny. Również *sprawiedliwość nakazuje, wymaga*, a więc określa obowiązki „od góry” i uprawnienia „od dołu”. Nie jest tylko właściwością moralną człowieka. *Ręka sprawiedliwości* to uprawnienia organów powołanych do stosowania prawa, ujawniające się w formie określonej aktami prawnymi. Wydają zarządzenia, polecenia, nakładają obowiązki w celu wprowadzenia bardziej ludzkiego uporządkowania dziedzin powiązań społecznych. Określają normę zachowania się, konieczną rację i pożądany model zmiany postępowania.

Dla moralnego porządku życia społecznego jest charakterystyczny również „głos”, odkrywający prawo i nakazy, których człowiek sam sobie nie narzuca, ale względem których winien być posłuszny. Głos osądza jakość moralną konkretnego wyboru, aprobując to, co jest dobre, a potępiając – zło. Człowiek, *odwołując się do głosu sumienia*, wie, że to, co mówi i czyni, jest prawe i słuszne. *Sąd sumienia* pozwala rozpoznać nakazy sumienia – odpowiedzialność i obowiązek. *Zdać się na sumienie* to kierując się wewnętrznym przekonaniem, zawierzyć określonym normom postępowania, oprzeć się na nich. Powzięcie takiego przekonania wynika z odwołania się do ocen własnych lub innych osób, które uznają określone normy za obowiązujące. To prze-

świadczenie jest pewnego rodzaju uzasadnieniem aksjologicznym, przemawiającym za realizacją czynów nakazanych przez zasady etyczno-społeczne, ponieważ są dobre do spełnienia, godne aprobaty lub przeciwnie – są to czyny zakazane, godne dezaprobaty. Gdy *sumienie pozwala* na dokonanie określonych czynów, to znaczy, że człowiek *wybrał zgodnie z sumieniem* i bierze odpowiedzialność za taki osąd sumienia. Prawda o określonym dobru moralnym jest uznana przez słuszny, roztropny i wnikliwy osąd sumienia. Człowiek, który wybiera zgodnie z tym sądem, można powiedzieć, że *sądzi według własnego sumienia*, w którym zachodzi rozeznawanie zasad moralnych właściwych dla danej sytuacji społecznej.

Z powyższych rozważań wynika, że etyka społeczna ma charakter normatywny. Opisuje moralny porządek życia społecznego, wskazując na te wartości podstawowe i zachowania, które mają moc zobowiązującą w sensie moralnym. Koncentruje się na zagadnieniach dotyczących poszanowania godności i praw człowieka oraz podstawowych zasad życia społecznego, personalistycznego i humanistycznego porządku społecznego, które są fundamentem ładu społeczno-moralnego. W językowym obrazie etyki społecznej widać cechy wspólne z filozofią, socjologią, psychologią i teologią. Opisanie tych aspektów, którym etyka społeczna nadaje ważność, to temat na osobne rozważania.

Bibliografia

- Cegieła A., *Językowy obraz moralności*, „Poradnik Językowy” 2011, z. 3, s. 44-57.
- Grzegorzczkova R., *Różne rozumienia wyrazu ‘godność’ we współczesnej polszczyźnie*, [w:] *Odkrywanie znaczeń w języku*, red. A. Mikołajczuk, K. Waszakowa, Warszawa 2012, s. 13-29.
- Grzegorzczkova R., A. Piotrowska, *Kształtowanie się pojęcia godności w dziejach polszczyzny*, [w:] *Humanizm w języku polskim. Wartości humanistyczne w polskiej leksyce i refleksji o języku*, red. A. Janowska, M. Pastuchowa, R. Pawelec, Warszawa 2011, s. 79-149.
- Kaczor M., *Etyka społeczna we współczesnych przekazach prasowych*, Zielona Góra 2016.
- , „Korytarz humanitarny”. *Słownictwo etyczne w dyskursie migracyjnym (na przykładzie „Tygodnika Powszechnego”)*, w druku.
- , *Użycie słowa miłosierdzie w języku polskim*, [w:] „Edukacja. Teologia i Dialog” 2007, t. 4, s. 7-11.
- Kominek A., *Metaforyczny obraz sumienia (zarys ogólny)*, „Poradnik Językowy” 2007, nr 2, s. 22-36.
- , „Wyobrażenia miłosierdzia”. *Próba opisu językoznawczego*, [w:] *Wyobrażenia miłosierdzia*, red. P. Borto, R. Kuligowski, Z. Trzaskowski, A. Żądło, Kraków 2007, s. 167-180.
- Lappo I., *Sprawiedliwość*, [w:] *Język – wartość – polityka. Zmiany rozumienia nazw wartości w okresie transformacji ustrojowej w Polsce. Raport z badań empirycznych*, red. J. Bartmiński, Lublin 2006, s. 84-87.

Czy z obrazu językowego można wyinterpretować, na czym polega istota etyki społecznej?

Streszczenie: Analiza ustabilizowanych połączeń wyrazowych z pojęciami związanymi z etyką społeczną ujawnia ontologiczny wymiar konceptualizacji postaw etyczno-społecznych. Schematy wyobrażeniowe, wykorzystywane do obrazowania moralnego porządku życia społecznego, pokazują to, co jest istotne dla wewnętrznego (duchowego) i zewnętrznego (materialnego) wymiaru etyki społecznej. Utrwalają wartości faktycznie przeżywane przez ludzi i oparte na nich etyczne zachowania.

Słowa kluczowe: moralność, etyka, językowy obraz świata, konceptualizacja, metafory językowe

Can Be Interpreted from the Image of the Language, What is the Essence of Social Ethics?

Summary: Established connections of word expression of with concepts related to social ethics reveals the ontological dimension of conceptualization of ethical and social attitude. Imaginative schemes that are used for imaging the moral order of society, show what is important for the internal (spiritual) and external (physical) dimension of social ethics. They perpetuate the values actually experienced by people and based on their ethical behaviour.

Keywords: morality, ethics, language picture of the world, conceptualization, linguistic metaphors